

IVADAS

Darbo aktualumas. Lietuvos švietimo koncepcijoje pabrėžiama svarba ugdyti pilietį, gebantį savo gyvenimą grįsti bendrosiomis žmogiškosiomis vertybėmis ir galintį adaptuotis besikeičiančioje visuomenėje bei kritiškai mąstyti. Todėl švietimo reformos nuostatos (greta kitų) remiasi humaniškumo principu, reikalaujančiu, jog „ugdymo turinys būtų skirtas žmogui, t.y. atlieptų jo individualybės bei amžiaus tarpsnio ypatumus, būtų prasmingas, reikmingas ir reikalingas“ (Lietuvos švietimo gairės, 1993). Tai aktualu dėstant muziką, nes šio dalyko (kaip jokio kito) ugdomasis turinys turi alternatyvą: nūdienos masinės informavimo priemonės akademiniam žanrui priešpastato suvokimo pastangų nereikalaujančią, jaunimo mėgiamą šiuolaikinę populiarią muziką.

Mokslininkų atlikti stebėjimai bei empiriniai tyrimai (A. Piličiauskas 1984; 1990; 1992; 1998; Z. Rinkevičius 1993; 1998 ir k.t.) akivaizdžiai liudija mažą moksleivių suinteresuotumą akademinė muzika, t.y. moksleivių sąmonėje išlieka žema muzikos dalyko reikšmė, nesusiformuoja poreikis muzikuoti, o kartu ir lavinti, ugdyti gebėjimus bei asmenybės įvairiapusiškumą.

Moksleivių muzikinės kultūros plėtrai bei susidariusioms problemoms tirti didelę reikšmę skiria daugelis žymių Lietuvos ir užsienio mokslininkų, savo darbais įnešusių svarų indėlį šiam klausimui analizuoti. Paminėtini S. Jareckaitės (1993), A. Katinienės (1994; 1998), J. Kievišo (1998; 1999), Z. Rinkevičiaus (1993; 1998) pastarųjų metų pedagoginiai tyrimai. Respublikos bendrojo lavinimo mokyklose plačiai ir sėkmingai taikoma E. Balčyčio parengta kompleksinio muzikinio ugdymo sistema (1993; 1999). P. Daugaravičius (1986), Z. Marcinkevičius (1994; 1999), E. Velička (1995; 1997) bei kiti autoriai analizuoja solfedžio, vokalinio muzikavimo, ritmikos, muzikinio rašto įsisavinimo efektyvumą. A. Piličiauskas pagrindinį dėmesį skiria audialiam muzikos pažinimui, klausytojo kultūros ugdymui, bendravimui su kūriniumi galimybėms atskleisti (1984; 1990; 1998).

Vertingi teoriniai apibendrinimai bei metodinės rekomendacijos pateikiamos užsienio šalių autorių darbuose. Pavyzdžiui, E. Ž. Dalkrozas sprendžia ugdomosios euritmijos aktualijas ir jos efektyvumą muzikinio ugdymo procese (1921; 1922; 1930), E. Gordonas – muzikinio rašto uždavinius (1980; 1994), D. Kabalevskis bendrojo lavinimo pamokose akcentuoja muzikos klausymo svarbą (1976; 1977); Z. Kodajus iškelia vokalinio muzikavimo bei solfedžio reikšmę (1980), K. Orfas (1967; 1976), Š. Suzuki (1982; 1983) bei kiti žymūs pasaulio muzikinio ugdymo sistemų kūrėjai analizuoja instrumentinio muzikavimo metodologinius ir metodus pagrindus. Šių bei kitų darbų detalizavimas padėjo suprasti strateginius muzikinio ugdymo prioritetus: nustatyti pamokos tikslą, uždavinius, parinkti adekvačią muzikinės veiklos taktiką ir metodus.

Šalies ir užsienio mokslininkų darbų analizės pagrindu šiame disertaciniame tyrime pateikiama *muzikinės kultūros* (MK) samprata, kuri, autorės nuomone, galėtų būti suvokiama kaip bendrojo muzikinio ugdymo tikslas. Jame (muzikiniame ugdyme) ypač pabrėžiama *asmenybės ir visuomenės muzikinės patirties* (MP1, – *klausos pojūčio, žinių bei gebėjimų*) ir *muzikinio poreikio* (MP2, – *noro sąveikauti su muzika, dalyvauti muzikinėje raiškoje*) vienovė. Taigi, MK = MP1 + MP2 (plačiau – žr. disertaciją).

Pateikta glausta nūdienos bendrojo muzikinio ugdymo situacijos alyje analizė kartu padeda apibrėžti tyrimų objektą bei sritį.

TYRIMO OBJEKTAS – *Emocinio imitavimo metodo taikymo galimybės, aktyvizuojant moksleivių muzikinį ugdymą. Emocinio imitavimo metodas (EIM) – tai moksleivių muzikalumo ir muzikinių gebėjimų bei saviugdgos skatinimo būdas, imituojant kūrinių emocijų intonacijų arba menamo herojaus išgyvenimų turinį, sužadinamą kitų meno rūšių integracijos pagalba.*

Kaip žinia, struktūriniai metodo požymiai yra: 1) *tikslas*, 2) *priemonės tikslui realizuoti* ir 3) *veiksmų būdai* (L. Jovaiša 1993). Pateiktame EIM apibrėžime šie požymiai – akivaizdūs: *tikslas* – optimizuoti moksleivių ugdymą ir saviugdą bei lavinti muzikinius gebėjimus; *priemonės tikslui realizuoti* – emocijos, kaip žinia, centrinis muzikalumo komponentas ir vienas iš dviejų pagrindinių (greta racionaliojo) Muzikos pradų; *veiksmų būdai* – kūrinių menamo herojaus jausmų imitavimas, išgyvenimas, eksponavimas. Minėtieji ir kiti EIM požymiai nėra deklaratyvūs ar voliuntaristiniai pedagoginio mechanizmo apibūdinimai. Jie akivaizdūs jau vien todėl, kad *emocinio imitavimo – tai moksleivio ar menamo herojaus vidinių potyrių eksponavimas muzikinių veiksenų bei kitų menų integracijos būdu, padedantis psichinio rezonanso principu vystyti mokėjimą savyje susikurti norimą būseną, ją išgyventi ir, pagal žinomą ar matytą pavyzdį, įtaigiai perteikti*, dėka, visos racionaliosios muzikinės veiksenos – ritmika, solfedžio, dainavimas, muzikos klausymas, instrumentinis muzikavimas – jausmų poveikyje „atgyja“, o jų turiningoji sąveika lengvai gali būti modeliuojama į vieningą pamokos temą, išreiškiančią konkrečią ir visada naują dorinę vertybę.

Visa tai leidžia teigti, jog rekomenduojamas Emocinio imitavimo metodas:

- atitinka pedagoginiam metodui keliamus reikalavimus;
- teigiamai koreliuoja su kitais auklėjimo ir mokymo metodais;
- yra žymiai daugiau, negu vien tik savalaikis būdas jausminiam pradui Muzikos pamokoje išryškinti ar emocijų stygiui nūdienos ugdymo procese kompensuoti;
- kaip ir dera metodui, reikalauja laikytis specifinių prielaidų bei principų.

TYRIMO TIKSLAS – *pagrįsti Emocinio imitavimo metodą, iširti ir patikrinti jo efektyvumą, ugdant moksleivių muzikinę kultūrą.*

TYRIMO UŽDAVINIAI:

1. Atlikti specialiosios mokslinės ir metodinės literatūros analizę.
2. Teorikai pagrįsti Emocinio imitavimo metodo taikymą moksleivių muzikinio ugdymo procese.
3. Ištirti EIM poveikį ugdytinių muzikos suvokimo bei kitų muzikinių gebėjimų ir veiksenų tobulinimui, interesų raidai.
4. Atlikti pedagoginį eksperimentą, patvirtinantį iškeltą hipotezę, pastarosios reikšmingumą bei praktinio naudojimo perspektyvą.
5. Pateikti teorines ivadas ir metodines rekomendacijas.

HIPOTEZĖ. *Taikant Emocinio imitavimo metodą ir išryškinant emocinį muzikos pradą galima sėkmingai:*

- *lavinti gilesnį moksleivių visų kultūrinių epochų muzikos suvokimą;*
- *subalansuoti visus muzikalumo ugdymo bei mokomojo turinio komponentus;*
- *ugdyti neverbalinę kalbą, skatinant valingų emocijų, ekspresijų kūrybą;*
- *atskleisti ir plėtoti moksleivių dorovines pozicijas, empatiją, estetinius idealus įvairių muzikinių veiksenų būdu.*

MOKSLINIS NAUJUMAS:

- teoriškai pagrįstas ir praktikoje aprobuotas naujas ugdymo metodas (EIM), grindžiamas emociniu imitavimu, patvirtinantis emocinių tikslų ugdymo procese reikšmingumą;
- pateikta nauja moksleivių muzikinės kultūros kaip bendrojo muzikinio ugdymo tikslo samprata ($MK = MP1 + MP2$);
- pagrįstos galimybės muzikinių veiksenų asmeninei ir visuomenei reikšmei pamokoje įrodyti ir įsisąmoninti.

TEORINĖ IR PRAKTINĖ REIKŠMĖ.

Ekspertiškai įrodyta, jog Emocinis imitavimo metodas, kaip ugdomojo proceso optimizavimo būdas, kitų meninių priemonių komplekse efektyviau lavina moksleivių muzikalumą, didina ugdytinių domėjimąsi muzika, kultūriniu, meniniu visuomenės paveldu, leidžia tradicinį ugdymo turinį pateikti naujai. Tai teigiamai veikia pamokos atmosferą, visą ugdymo procesą, sudaro prielaidas novaciniam tradicinių ugdymo priemonių panaudojimui. Metodas sudaro sąlygas ugdytinių jausmams atsiskleisti ir humanistinės pedagogikos principams taikyti. Mokytojas turi galimybę geriau pažinti savo auklėtinius, diagnozuoti besiformuojančios asmenybės ypatumus. Pamokos funkcionalumo optimizavimas, mokytojo prestižo ir pamokos reitingo kėlimas atitinka pagrindines švietimo reformos nuostatas.

TYRIMO METODAI:

L. Teoriniai: filosofinės, psichologinės, muzikologinės, pedagoginės ir kitos, susijusios su darbo tema, literatūros, švietimo bei mokyklos reformos dokumentų, vidurinės mokyklos mokomųjų programų, muzikos vadovėlių bei metodinės lite-

ratūros studijavimas ir analizė, leidžianti atskleisti teorinius, metodologinius tiriamos problemas pagrindus, lyginti ankstesnių tyrėjų išvadas su šio tyrimo rezultatais.

II. Empiriniai: muzikinių gebėjimų fiksavimas, padedantis atskleisti ugdytinių ritmo pojūčio, melodinės ir derinės klausos vystymosi pokyčius, testai, anketos, ugdomojo proceso stebėjimas, pokalbiai su pedagogais ir ugdytiniais, pedagoginis eksperimentas.

III. Matematinės analizės metodai: plokštuminės, stulpelinės diagramos, gautų duomenų apdorojimas grafine, procentine, balų analize, duomenų patikimumo ir jų reikšmingumo nustatymo metodai.

TYRIMO PROCESO ORGANIZAVIMAS.

Žvalgomas tyrimas buvo atliktas analizuojant ir nagrinėjant muzikos pamokos bendrame ugdymo kontekste reikšmę. Tuo tikslu buvo apklausti 127 moksleiviai iš septynių, atsitiktinai parinktų Kauno m. vidurinių mokyklų. Šie ugdytiniai 1996m. gegužės mėn. dalyvavo anketiniame tyrime „Akademinė muzika mano gyvenime“. Gauti rezultatai teigiamai koreliavo su A. Piličiausko 1987m. atliktos sociologinės apklausos duomenimis. Pastarajame tyrime dalyvavo 700 respondentų, atstovavusių visus Lietuvos rajonus (A. Piličiauskas 1998).

Tyrimo trukmė – 12 metų laikotarpis (1988 m. rugsėjo mėn. – 2000 m. kovo mėn.), kurį galima skirstyti į 4 etapus:

- I. 1988m. rugsėjo mėn. – 1996m. lapkričio mėn.** – analizuota psichologinė, pedagoginė, muzikologinė literatūra, švietimo naujovės, atlikti žvalgomieji tyrimai.
- II. 1996m. lapkričio mėn. – 1997m. sausio mėn.** – pasirinkta ir suformuluota tyrimų tema – „Emocinio imitavimo metodo taikymas ugdant moksleivių muzikinę kultūrą“, Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijoje atliktas moksleivių emocinio imitavimo išorinio iraikingumo tyrimas.
- III. 1997m. sausio mėn. – 1999m. birželio mėn.** – atliktas ugdomasis eksperimentas: fiksuojami anketiniai moksleivių muzikinių gebėjimų tyrimai, aptarti ir pateikti teoriniai EIM pagrindai, skaityti pranešimai respublikinėse ir tarptautinėse konferencijose bei paskaitos respublikos muzikos mokytojams Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institute (LPKI).
- IV. 1999m. birželio mėn. – 2000m. kovo mėn.** – toliau tikslinta ir koreguota Emocinio imitavimo metodo užduočių sistema, jų taikymo metodika, išanalizuoti ir apibendrinti atliktų tyrimų rezultatai.

Tiriamųjų kontingentas ir anketinės apklausos. Pedagoginio eksperimento rezultatams nustatyti buvo atlikti: muzikinių gebėjimų ir meninių interesų anketiniai tyrimai, asmenybės diagnozavimo koloristinės raiškos būdu ir ekspertų nuomonės tyrimai.

Muzikinių gebėjimų tyrimas.

Eksperimentinę grupę sudarė 46 tiriamieji – Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos šešis (7b klasė), aštuonis (1H klasė) ir dešimt (3H klasė) metų ugdyti moksleiviai.

I Kontrolinė grupė – 47 Trakų 2 -os vidurinės mokyklos (dabar Vytauto Didžiojo gimnazija) 1a ir 3a klasių moksleiviai.

II kontrolinė grupė – 24 Vytauto Didžiojo gimnazijos ugdytiniai, naujai įstoję į gimnazines klases (1H – 13 tiriamųjų ir 3H – 11 tiriamųjų), kurie anksčiau mokėsi kitose Trakų rajono ugdymo įstaigose ar tos pačios gimnazijos paralelėse klasėse ir buvo mokomi kitų pedagogų.

Testai:

1. *Muzikinių gebėjimų tyrimas* – 1989m. Trakų 2-oji vidurinė mokykla, viso 96 tiriamieji (eksperimentinė grupė – 1b, 3c klasių 49 moksleiviai, I kontrolinė – 1a, 3a klasių 47 ugdytiniai).
2. *Muzikinių gebėjimų tyrimas* – 1997m. gegužės mėn., Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla, 7b, 1H, 3H klasės, viso – 46 eksperimentinės grupės ugdytiniai.
3. *Muzikinių gebėjimų tyrimas* – 1997m. gegužės mėn., Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos 1H ir 3H klasės, viso 24 II kontrolinės grupės nariai.

Meninių interesų tyrimas.

Eksperimentinę grupę sudarė 183 Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos moksleiviai. Pravestose penkiose anketinėse apklausoje tirta muzikos pamokos reikšmė pradiniam (1990m. balandžio mėn., kai tiriamieji buvo 6-7 metų amžiaus ir mokėsi 1b klasėje, 8-9 metų – 3c klasėje), vėlesniame (1997m. sausio mėn., kai tie patys moksleiviai buvo 13-14-os, 15-16-os metų ir mokėsi 8b, 2H klasėje) ugdymo etapuose, be to, kūrybinio ir jausminio prado įtaka ugdytinių asmenybės raidai (1997m. balandžio mėn.) ir EIM poveikis moksleivių meninių interesų formavimuisi (1997m. spalio mėn.).

Kontrolinę grupę sudarė Kauno J. Dobkevičiaus vardo vidurinės mokyklos ir Kauno Jėzuitų gimnazijos moksleiviai (viso 182 ugdytiniai). Rengtuose dvejuose anketiniuose tyrimuose nagrinėtas tradicinio muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose poveikis moksleivių meninių interesų raidai (1997m. spalio mėn. ir 1999m. balandžio mėn.).

Anketos:

1. „*Muzikos pamokos reikšmės tyrimas*“ – 1990m. balandžio mėn. Trakų 2-oji vidurinė mokykla, viso 96 ugdytiniai (eksperimentinė grupė – 49 moksleiviai, I kontrolinė – 47 tiriamieji).
2. „*Muzikos pamokos reikšmės tyrimas*“ – 1997m. sausio mėn. Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla, viso – 41 ugdytinis (eksperimentinė grupė – 19, kontrolinė – 22 moksleiviai).

3. „*Kūrybinio ir jausminio prado įtaka ugdytinių asmenybės raidai*“ – 1997 m. balandžio mėn., Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla, viso 55 eksperimentinės grupės moksleiviai.
4. „*Moksleivių meninių interesų tyrimas*“ – 1997m. spalio mėn., Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla (60 eksperimentinės grupės tiriamųjų) ir Kauno J. Dobkevičiaus vardo vidurinė mokykla (65 kontrolinės grupės nariai).
5. „*Moksleivių meninių interesų tyrimas*“ – 1999m. balandžio mėn., Kauno Jėzuitų gimnazija, viso – 48 kontrolinės grupės ugdytiniai.

Asmenybės diagnostavimo testai.

Eksperimentinę grupę sudarė Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos 7b, 1H, 3H klasių moksleiviai (viso 46 tiriamieji).

Kontrolinė grupė – 24 1H ir 3H iš kitų mokyklų ar klasių atėję Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos ugdytiniai (II kontrolinė grupė) ir 84 Kauno J. Dobkevičiaus vardo vidurinės mokyklos tiriamieji (viso 108 moksleiviai).

Apibendrinančių išvadų iliustravimui pateikti keturių klasių – eksperimentinių 7b ir 3H bei kontrolinių – 7c ir 11c rezultatai.

Testai:

1. „*Potyrių eksponavimas koloristinės raiškos būdu, išklausius vieną muzikos kūrinių*“ – 1997m. balandžio mėn., Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla (42 eksperimentinės grupės ir 23 kontrolinės grupės nariai), Kauno J. Dobkevičiaus vardo vidurinė mokykla (65 kontrolinės grupės moksleiviai), viso – 130 ugdytiniai.
2. „*Potyrių eksponavimo koloristinės raiškos būdu sugretinimas, išklausius du kontrastingo pobūdžio muzikos kūrinius*“ – 1997m. gegužės mėn., Trakų Vytauto Didžiojo vidurinė mokykla (42 eksperimentinės grupės nariai ir 23 kontrolinės grupės tiriamieji) bei Kauno J. Dobkevičiaus vardo mokykla (65 kontrolinės grupės ugdytiniai), viso – 130 moksleiviai.

Ekspertų nuomonės tyrimas.

Pravestų keturių autorinių seminarų „Emocinio imitavimo metodas – muzikinio ugdymo optimizavimo priemonė“ metu anonimiškai buvo apklausti 77 pedagogai iš 28 respublikos miestų ir rajonų, pratybų metu galėję išbandyti praktines EIM taikymo galimybes.

Anketiniai tyrimai:

1. „*Emocinio imitavimo metodas: praktinio taikymo galimybės*“ – 1998m. kovo mėn., Naujosios Akmenės švietimo centras, viso 18 muzikos mokytojų.
2. „*Muzikos pažinimo metodika*“ – 1998m. birželio mėn., Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, viso 20 muzikos mokytojų.
3. „*Integracinis-diskusinis muzikos suvokimas – sudėtinė Emocinio imitavi-*

mo metodo dalis“ – 1998m. rugpjūčio mėn., Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, viso 15 muzikos mokytojų.

4. „Emocinio imitavimo metodo praktinio pritaikymo galimybės“, „Emocinio imitavimo metodas ir grupinis mokymas“ – 1999m. birželio mėn., viso 24 muzikos mokytojai.

Disertacinio darbo **aprobavimas** vyko autorei skaitant *praneimus* darbo tematikaiose konferencijose:

1. „Lietuvos aukštoji mokykla ir kultūros poreikiai“ (1993m. Kaune).
2. „Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: tikslas ir uždaviniai“ (1994m. Vilniuje).
3. „Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: aktualijos ir perspektyva“ (1995m. Vilniuje).
4. „Švietimo reforma ir mokytojų rengimas“ (1996m. Vilniuje).
5. „Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: integracijos galimybės ir problemos“ (1996m. Kaune).
6. „Kultūra ir visuomenė“ (1996m. Kaune).
7. „Muzikos kultūros situacija nepriklausomoje Lietuvoje“ (1997m. Vilniuje).
8. „Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: vertybių prioritetų problema“ (1997m. Klaipėdoje).
9. „Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių“ (1997m. Vilniuje).
10. „Muzikinio ugdymo dabartis ir perspektyvos“ (1998m. Vilniuje).
11. II respublikinė edukologijos doktorantų ir jų vadovų konferencija (1998m. Kaune).
12. „Meninės emocijos kryptingo muzikinio ugdymo procese“ (2000m. Vilniuje).

Doktorantė LPKI ir Naujojoje Akmenėje respublikos mokytojams pasirinkto darbo tema pateikė minėtus keturis paskaitų ciklus, 1998m. Lietuvos radijuje pravedė aštuonias „Muzikinių spalvų“ laidas (Kalba Vilnius. 1998. 11. 06). Taip pat parengė I - IV klasių muzikos dalyko programą, publikavo straipsnius periodiniame žurnale „Pedagogika“ („Emocinio imitavimo metodas – muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje optimizavimo priemonė“, „Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje: moksleivių asmenybės diagnostikos galimybės“) bei savaitraštyje „Dialogas“ („Vaistas nedrausmingiesiems“ – 2000 m. Nr.9). LMA Kauno fakulteto studentams skaito keturis autorinius dalykus („Muzikos pažinimo metodika“, „Muzikinio ugdymo metodika“, „Asmenybės raidos psichologija muzikinio ugdymo kontekste“ bei „Profesinio meistriškumo analizė“), vadovauja jų ugdomajai muzikinei veiklai, kuriai suteiktas specialybės statusas. Siekiant įsitikinti kuriamo metodo taikymo galimybėmis, su eksperimentinių klasių moksleiviais buvo pastatyti septyni įvairaus sceninio žanro (opera, judesio teatras su minčių skaity-

mu, repo opera, trys Kalėdinės misterijos, du muzikiniai spektakliai, moksleiviška drama, madų šou) kūriniai.

Doktorantė neteigia šią plačią ir sudėtingą temą galutinai išsprendusi. Juolab, kad tyrimo metu atsiskleidė nauji jos aspektai, praktinio pritaikymo galimybės. Pavyzdžiui, „Vidinės pajautos“, „Vidinio žvilgsnio regėjimo“, „Skirtingų aplinkybių“, „Afektuotos atminties“ bei kito tipo etiudų panaudojimo muzikos pamokoje būdai.

Disertacijos struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, 3 dalys, išvados, praktinės rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas.

Įvade pagrindžiamas darbo aktualumas, nurodomas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai, hipotezė, apžvelgiami darbe taikyti tyrimo metodai bei tyrimo etapai. Akcentuojamas mokslinis naujumas, teorinis ir praktinis darbo reikmingumas.

Pirmąją disertacijos dalį „Muzikinio ugdymo metodų teoriniai pagrindai“ sudaro trys skyriai.

Pirmame skyriuje „Bendrieji psichologiniai ugdymo metodų optimizavimo principai“, remiantis humanistinės pedagogikos (A. Maslow, K. Rodžersas), egzistencializmo (S. Kirkegoras, M. Heidegeris, K. Jaspersas, Ž. P. Sartras, O. F. Bolnovas), pragmatizmo (V. Džeimsas, S. Pirsas), neotomizmo (Ž. Maritenas), perenializmo, idealizmo (V. Diltėjus, F. Šlėjermacheris, R. Šteineris) bei kitų pedagoginių koncepcijų pagrindiniais teiginiais išryškinamas jų dėmesys emocinei bei meninei raiškai (žr. disertaciją).

Antrame skyriuje „Muzikinių ugdymo metodų plėtra bendrojo lavinimo įstai-gose: pasaulinė ir Lietuvos patirtis“ parodoma, jog tiek Lietuvos (E. Balčyčio, A. Piličiausko), tiek užsienio (E. Ž. Dalkrozo, E. Gordono, Z. Kodajo, D. Kabalevskio, K. Orfo, Sh. Suzukio) muzikinio ugdymo koncepcijų autoriai pripažino emocijų svarbą ugdymo procese. Glaustai apžvelgti A. Piličiausko pagrindiniai darbai bei koncepcijos principai, doktorantės tyrimų objektui turėję didelę reikšmę, todėl šioje dalyje iškeliama prielaida renovuoti minėtų autorių, pripažinusių emocijų svarbą, bet nekėlusių sau tikslo kurti emocijų lavinimo metodą, sistemų principus.

Trečiame skyriuje „Emocinės raiškos reikšmė moksleivių muzikinei kultūrai“ glaustai apžvelgiama kultūros sampratos vystymosi istorija, nagrinėjama jos struktūra, pateikiamas schematinis paveikslas, remiantis pateiktais duomenimis, apibrėžiama muzikinė kultūra (MK, žr. p.3).

Remiantis pirmoje dalyje pateiktais samprotavimais, pateikiamos kelios dalies tyrimą apibendrinančios išvados:

1. *Emocijos – esminis muzikalumo ir poreikio muzikai bei muzikinei raiškai komponentas, kurį pripažįsta absoliuti dauguma pedagogikos mokslininkų.*
2. *Žymiausių muzikinių sistemų autoriai pripažįsta emocinės ir meninės raiškos svarbą.*

3. Mokslininkų darbai sudaro tvirtą muzikinį bei teorinį pagrindą specialiam emocinio ugdymo metodui sukurti.

Antrąją dalį „*Emocinio imitavimo metodas*“ sudaro trys skyriai ir penki poskyriai.

Pirmame skyriuje „*Emocinio imitavimo metodo samprata*“ analizuojamas EIM mokymo ir mokymosi metodų (L. Jovaiša, J. Vaitkevičius 1989) kontekste, nurodoma, jog EIM turi visų trijų metodų grupių (informacinių, praktinių-operacinių ir kūrybinių) aspektų elementų, pastebima moksleivio asmenybės muzikinės kultūros, dvasingumo ugdymo metodikos stoka (A. Piličiauskas 1984; 1998; Z. Rinkevičius 1993), akcentuojama gebėjimo greitai modeliuoti savo būsenas-modusus svarba (J. Nazaikinskis 1972) bei muzikinių veiksėnų nevienalytė – motorinė ir emocinė – prigimtis (B. Teplovas 1961).

Remiantis žinomų autorių – P. Simonovo, N. Amosovo, K. Izardo ir Dž. Savickio teiginiais ir atliktu eksperimentiniu tyrimu pateikiama įvada, jog Emocinis imitavimas turi įtakos emocijų pagrindinių komponentų sklaidai (žr. disertaciją).

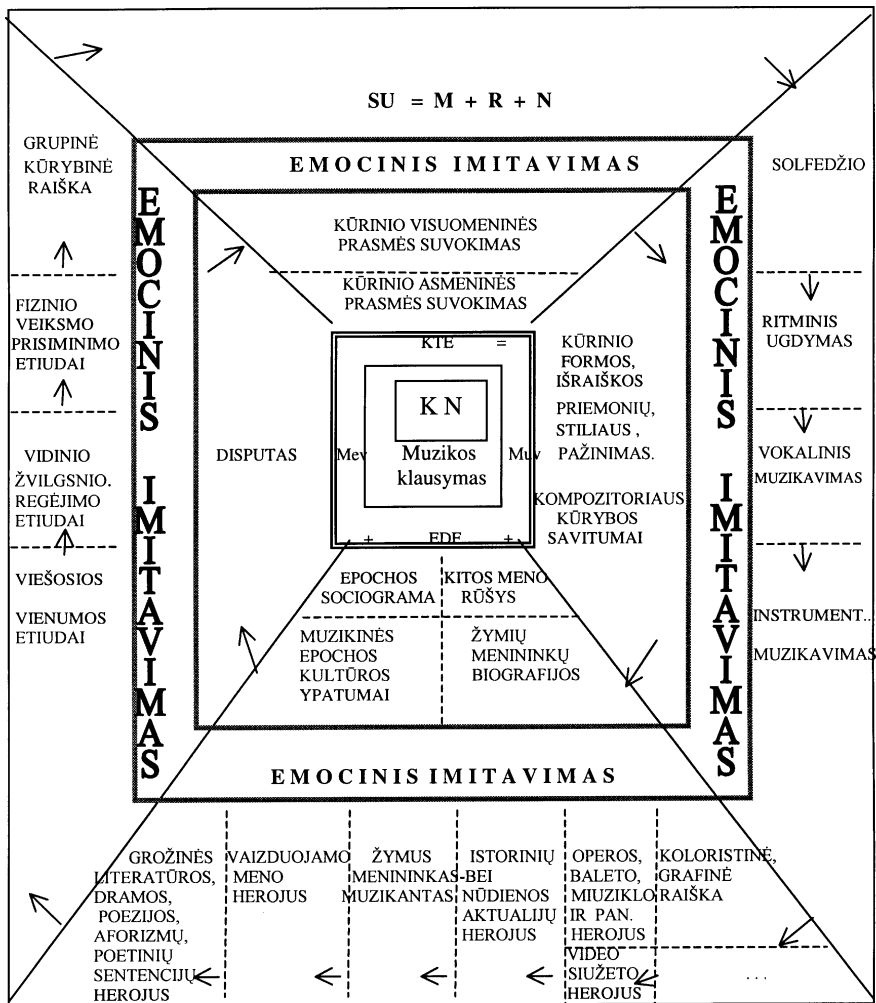
Šiame skyriuje taip pat nurodomi pagrindiniai K. Stanislavskio teatrinio meistriškumo ir aktorius auklėjimo sistemos momentai, kurie buvo pritaikyti modeliuojant EIM (plačiau apie galimą K. Stanislavskio sistemos ir muzikinio ugdymo integraciją žiūrėkite disertacijoje).

Antros dalies antrąjį skyrių „*Emocinio imitavimo metodas įvairiose muzikinėse veiksėnose bei grupinėje raiškoje*“ sudaro penki poskyriai: 2.2.1. *Solfedžio*, 2.2.2. *Ritmas*, 2.2.3. *Vokalinis muzikavimas*, 2.2.4. *Instrumentinis muzikavimas*, 2.2.5. *Grupinė kūrybinė raiška*. Kiekviename iš jų aptariama muzikinės veiksenos prasmė, paskirtis, integracijos su kitais menais, dalykais ar mokymo metodais galimybės, nagrinėjamas jos (veiksenos) formavimo tikslas – ugdytinio asmeninio laisvumo, įtaigumo, išraiškingumo siekimas, pateikiami konkretūs pavyzdžiai.

Antros dalies trečiąjame skyriuje – „*Muzikos klausymo nuostatos: integracijos galimybės*“ nagrinėjami muzikos klausymo proceso organizavimo būdai, pateikiama *klausymo nuostatos* (KN) – informatyvių ir lakoniškų klausimų komplekso, galinčio apimti visas gyvenimo sritis ir nagrinėti visas kylančias aktualias amžiaus tarpsnių problemas, organizavimo metodika, nurodomos 25 KN integracijos bei praktinio taikymo pavyzdžiai (plačiau žr. disertacijoje), aptartas ir pavaizduotas schematiškai Emocinio imitavimo metodo taikymo mechanizmas (žr. 1 paveikslą).

Remiantis antroje dalyje pateiktais samprotavimais, pateikiamos kelios apibendrinančios išvados:

- 1) emocinis imitavimas galėtų tapti priemone, vedančia į laisvą, jausmingą saviraišką;
- 2) emocinis imitavimas turi įtakos pagrindinių emocijų komponentų sklaidai.

1 paveikslas. EIM muzikos pamokoje taikymas.

Trečiąją dalį – „Emocinio imitavimo metodas ir moksleivių muzikinė kultūra“ sudaro keturi skyriai ir trys poskyriai.

Pirmasis skyrius „Pedagoginio eksperimento rezultatai ir jų analizė“ nurodo kontrolinių ir eksperimentinių grupių penkių anketinių apklausų duomenis. Pirmoji ir antroji apklausos, skirtos muzikos pamokos reikšmės suvokimo raidai pradiniam (1990 04 mėn.) ir vėlesniame ugdymo (1997 01 mėn.) etapuose nustatyti.

Pirmojo anketinio tyrimo („Muzikos pamokos reikšmė pradiniam ugdymo etape“) duomenys atskleidė kai kuriuos eksperimentinės (1b ir 3c klasės) ir kontrolinės (1a ir 3a klasės) grupių gebėjimų panašumus ir skirtumus:

- 1) atsakydamos į klausimus, kontrolinės ir eksperimentinės grupės ugdytiniai pademonstravo beveik vienodus požiūrius;
- 2) 1 klasėje abiejų grupių moksleiviai labiausiai mėgo rašyti (1b – 28%, 1a – 29,2%), dainuoti (1b – 20%), skaičiuoti (1a – 25,%), 3c eksperimentinėje – dainuoti (29,2 %), 3a kontrolinėje – sportuoti (34,8% – plačiau žr. disertaciją).

Apžvelgus šiuos skirtumus galima teigti, kad abiejų pirmų klasių tiriamųjų nuomonės pateiktų klausimų atžvilgiu skyrėsi labai neženkliai ar buvo beveik panašios. Ugdytinių vokalinių gebėjimų lavinimas, išraiškingumo, artistiško skatinimas turėjo įtakos simpatijoms muzikavimo rūšių atžvilgiu pasiskirstyti, o liaudies kūrybos atlikimas bei nagrinėjimas – šio žanro svarbai suvokti.

Antrojo anketinio tyrimo („Muzikos pamokos reikšmė bendrame ugdymo kontekste“) 1H (buvusi 3c) klasės požiūryje išryškėja išaugęs akademinės muzikos reikšmingumas, savitas muzikos pamokos tikslo ir paskirties supratimas (žr. 1 ir 2 lentelė).

Pateikti tyrimų duomenys liudija šiuos eksperimentinės ir kontrolinės grupių ugdytinių požiūrių skirtumus:

- 1) eksperimentinės grupės moksleiviai pirmumą teikė muzikos klausymui (15,8%) bei kitoms su muzikavimu susijusioms veiksenaoms (31,6%);

1 lentelė

Požiūris į akademinę muziką

1. ¹ Tavo požiūris į akademinę muziką (pabraukti)	Kontrolinė grupė % 9a (22 moksl.)	Eksperim. gr. % 1H (19 moksl.)
1) tai būtinas laisvalaikio ar darbo muzikinis fonas	31,8	42,1
2) poreikį klausytis muzikos pažadina psichinė būseną	18,2	21,1
3) stengiuos suprasti kūrinio struktūrą, kūrybos būdus, formą ir pan.	18,2	5,3
4) tai galimybė ir būdas pasireikšti (groti, dainuoti ir pan.)	9,1	31,1
5) be jos galiu apsieiti	22,7	-
6)	-	-

¹ Šis skaičius žymi anketinio tyrimo klausimo numerį.

Muzikos pamokos tikslo ir paskirties supratimas

4. Muzikos pamokos tikslas ir paskirtis (nurodyti)	Kontrolinė grupė % 9a (22 moksl.)	Eksperiment. gr. % 1H (19 moksl.)
1) pažinti kūrinio formą	4,5	-
2) įsisavinti teorines žinias, suvokti stilių raidą	22,7	5,2
3) lavinti vokalą ir kitus muzikinius gebėjimus	13,6	31,6
4) klausyti muzikos kūrinius	9,1	15,8
5) pažinti kompozitorių gyvenimą ir kūrybą	13,6	5,2
6) suteikti bendrą išprusimą	9,1	-
7) ugdyti moksleivių dvasiškai	4,5	10,6
8) skatinti kūrybines galias	4,5	15,8
9) suteikti atsipalaidavimą	13,6	-
10) rengti užklasinius renginius	4,5	15,8

2) kontrolinės grupės ugdytiniai prioritetą teikė teorinėms žinioms (kompozitorių biografijos, kūrinio formos pažinimas) ir meninių stilių raidai (viso 40,8%).

Tai paaiškinti galima nevienodu dėmesiu aukščiau minėtiems pamokos komponentams, kuris buvo teikiamas eksperimentinėse ir tradicinėse pamokose. Todėl remiantis šiais tyrimo rezultatais galima daryti išvadą, kad *EIM deka formuojasi šiuolaikiškesnis, švietimo reformos nuostatas atitinkantis moksleivių požiūris į Muziką, jie geriau įsisąmonina akademinio žanro bei šio dalyko pamokos tikslą bei paskirtį.*

Trečioji anketinė apklausa „Kūrybingumo įtaka ugdytinių asmenybės raidai“ atskleidė Emocinio imitavimo metodo poveikį eksperimentinės grupės moksleivių asmenybės formavimuisi (žr. disertacijoje 3 ir 6 lenteles).

Šalia teigiamų atsakymų, tiriamieji nurodė sustiprėjusią intonacinę klausą, laisvesnį scenos pojūtį, gebėjimą drąsiau dainuoti, išlavėjusį veido išraiškumą. Galima manyti, jog tokiai nuomonei susidaryti turėjo įtakos emocinių tikslų ugdymo procese kėlimas, t.y. emociu imitavimu praturtintas muzikinių veiksenų atlikimas.

Šiame skyriuje eksperimentiniam ir tradiciniam ugdomajam turiniui iliustruoti pateikti atitinkamų (eksperimentinės ir tradicinės) pamokų konspektai; skaičiuoti kiekvieno jų mokymo turinio ugdomųjų ketinimų vienetai (UKV – terminas A. Pi-

ličiausko); nurodytos pažintinių, motorinių ir emocinių ugdymo tikslų grupėms priskirtinos teorinio ir praktinio pobūdžio užduotys bei moksleivių veikla (N. Gage, D. Berliner 1994, „inventorizuotas“ eksperimentinės pamokos planas, atskleidžiantis alternatyvaus muzikinio ugdymo EIM pagrindu galimybę¹).

Pateikiamos tokiai ugdymo strategijai įvykdyti būtinos sąlygos:

- 1) visa muzikinė veikla – muzikos klausymas, instrumentinis bei vokalinis muzikavimas, solfedžio, ritmika bei kita muzikinė raiška orientuojama šių dorinių idealų sąvokoms suprasti ir įsisąmoninti;
- 2) ugdymo procese svarbu paritetiškai išryškinti meninių išgyvenimų kaip būtinus įsitikinimų formavimo dalies reikšmę.

Toliau skyriuje pateikiami *ketvirtosios* ir *penktosios anketinės apklausos* (1997 spalio mėn. ir 1999 balandžio mėn.), skirtos moksleivių meninių interesų raidai nustatyti, rezultatai. Minėtu tyrimu, kuriame dalyvavo Kauno J. Dobkevičiaus vidurinės mokyklos, Kauno Jėzuitų (I ir II kontrolinės grupės) bei Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijų (eksperimentinė grupė) 173 moksleiviai, buvo siekta išsiaiškinti tradicinio ugdymo (mokymo procese vyrauja racionalūs pažintiniai bei lavinamieji, motoriniai tikslai) ir eksperimentinio (emocinio imitavimo dėka paritetiniu pagrindu keliami pažintiniai, lavinamieji ir emociniai tikslai) įtaka moksleivių meninių interesų formavimuisi. Šiame skyriuje pateikti 4 ir 5 anketinės apklausos duomenys leidžia teigti, kad:

- 1) popamokinis muzikavimas (būrelių, ansamblio ar choro lankymas) nėra pagrindinė prielaida – kaip neretai teigiama – muzikos dalyko prestižui kelti ar meniniams, muzikiniams moksleivių interesams formuoti;
- 2) EIM didina vizualaus faktoriaus reikšmę ir jo poveikį muzikos suvokimui, todėl galima galvoti apie jo teigiamą įtaką akademinio žanro koncertų lankomumui: abiejų kontrolinių grupių moksleiviai bendrą jausminį bei atlikėjo veido išraišką laikė mažareikšmiu dalyku (7b – 15,4%; 9b – 10,5%; 11c – 5,0%; 1a – 13,0%; 3b – 16%), o eksperimentinės grupės ugdytiniai šių faktorių svarbą aukštai vertino (7b – 41,1%; 1H – 43,5%; 3H – 40,0%);
- 3) ugdymo procese keliamų tikslų įvairiapusiškumas sąlygoja ugdymo turinio harmonizavimą ir turi įtakos moksleivių jausmingumui, dvasingumui vystytis.

Trečios dalies antrasis skyrius „*Emocinio imitavimo metodo praktinio taikymo anketinis tyrimas*“ apžvelgia minėtos anoniminės apklausos, kurioje dalyvavo 77 muzikos mokytojai iš visos respublikos (doktorantė 1998m. 03mėn. Naujojoje Akmenėje, 1998m. 06, 09 mėn. ir 1999m. 06mėn. Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institute skaitė paskaitų ciklus) duomenų rezultatus. Mokytojai, remdamiesi

¹ Būtent UKV pagalba galima įsitikinti, kad EIM meniniams išgyvenimams (t.y. emociniam muzikos pradui) teikia ne prioritetinę, bet paritetinę svarbą.

turima pedagogine patirtimi, EIM įvertino palankiai: nebuvo nė vienos abejojančios ar neigiamos nuomonės; 43,4% manė, jog ši „metodą būtina naudoti“; 56,6% teigė, kad jį „naudinga taikyti praktikoje“; 30,7% tikėjo, kad „EIM skatina moksleivių jausmingumą, nuoširdumą“; 20,8% – „išryškina pamokos naudą“; 17,4% – „ugdo kūrybiškumą“; 31,7% – „ugdo moksleivių asmenines būdo savybes“ (plačiau – žr. disertaciją). Taigi, respublikos mokytojams, tradiciškai įgyvendinantiems ugdymo procese vyraujančius motorinius ir pažintinius tikslus, paritetinis emocijų tikslų išskėlimas, t.y. muzikinių gebėjimų lavinimas emocinio imitavimo būdu, atrodė svarbus ir reikšmingas.¹

Trečiąją dalies skyrių „Ugdytinių muzikinės kultūros kaitos ypatumai“ sudaro trys poskyriai: 3.3.1. „Ritmo pojūčio diagnostika“, 3.3.2. „Melodinės klausos vystymosi diagnostika“, 3.3.3. „Derminės klausos išsivystymo diagnozavimas“. Čia nurodomos eksperimentinės grupės suformavimo sąlygos: tiriamiesiems įstojus į gimnazines klases, 3H, vėliau ir 1H klasėje natūraliai atsirado eksperimentinės (seniai ugdytų) ir kontrolinės (naujai atvykusių) moksleivių grupės. Lyginant jų (grupių) rezultatus ir buvo vykdomas muzikinių gebėjimų tyrimas, t.y. parengtos penkios specialios apklausos, kurių metodika grindžiama populiariu testavimo būdu (B. Teplovas 1961). Susumavus šio tyrimo užduočių rezultatus, galima konstatuoti akivaizdų ritminio pojūčio, melodinės, derminės klausos bei muzikinės atminties augimą. Eksperimentinėse grupėse tirtų muzikinių veiksenų rodikliai per dvejus mokslo metus išaugo nuo 1,1% iki 32,6% (iš 7b į 1H klasę) ir nuo 3,3% iki 41,8% (iš 1H į 3H klasę). Aukštas penktosios, derminio pojūčio tyrimo užduoties atlikimo procentas (7b 3 balais buvo įvertinti 68,4%, 1H (E) – 80,0%, 3H (E) – 83,3% moksleivių) leidžia manyti, jog derminių pokyčių atpažinimas, susijęs su muzikinių vaizdinių, kuriuose svarią vietą užima emocingumas, intensyvumu, liudija akivaizdų eksperimentinės grupės tiriamųjų muzikalumo lygį (plačiau žr. disertacijoje).

Ketvirtasis trečios dalies skyrius „Asmenybės savitumų diagnozavimas koloristinės raiškos būdu“ atskleidžia papildomas galimybes pažintinei muzikos funkcijai atskleisti ir ją eksploatuoti. Čia aptariamas šio diagnozavimo proceso organizavimo būdas (plačiau – žr. disertaciją), vėliau pateikiama muzikos klausymui skirta užduotis (KN)². Buvo nustatyta, kad į muzikos suvokimo ir jos poveikio asmenybei koloristinę raišką „įsiskverbia“ moksleivio temperamentas (intravertiškumas,

¹ Šios išvados lėmė ir LKPI išduotą doktorantės skaitytų paskaitų charakteristiką (žr. 10 disertacijos priedą).

² Pavyzdžiui, „spalvotų kvadratėlių pagalba išreikšite vieno, Jums gerai pažįstamo draugo mintis, jausmus, kurių turinys, esmė – tai J. S. Bacho Tokatos ir fugos d-moll intonacijos. Spalvinė Jūsų darbų išraiška turi atitikti „girdimų minčių“ būseną: jeigu jos tragiškos ir nerimastingos, gal būt vyraus tamsesnės, niuresnės spalvos, o jei džiugios, optimistiškos, nerūpestingos – šviesesnės, ryškesnės. Dirbti pradėkite tik išklause kūrinį.“

ekstravertiškumas ir pan.), jo vaizduotės lakumas, meninių gebėjimų išsivystymo lygis, kūrybiškumas, kontaktų su aplinka ypatumai, vyraujantis emocinis ar loginis pradai, bendra jausminė būsenos etc., t.y. atsiranda galimybė ugdytinio asmenybės savybėms, kai kuriems charakterio bruožams testuoti.

Toliau pateikiami iame tyrime dalyvavusios kontrolinės (Kauno J. Dobkevičiaus 7b ir 11c) bei eksperimentinės (Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos 7b ir 3H) grupių testavimo duomenys, nurodoma 11 asmenybių tipų klasifikacijų (plačiau – žr. disertaciją). Be to nagrinėjama asmenybės klasifikacijos priklausomybė nuo skambančio kūrinių vyraujančios būsenos, dermės pasikeitimo. Išanalizavus pateiktus koloristinės raiškos pavyzdžius, tapo akivaizdus išdėstytų darbų formų ir, savo ruožtu, juos atitinkančių grupių panašumas bei tapatumas.

Remiantis trečioje dalyje pateiktais duomenimis galima teigti, jog:

- 1) taikant EIM ir muzikinių gebėjimų lavinimą traktuojant kaip priemonę moksleivių meninėms, kūrybinėms galioms bei emociniam išraiškingumui ugdyti, nenukenčia tiriamųjų saviraiškos galimybės muzikinių veiksenų (solfedžio, ritminio pojūčio, vokalinio muzikavimo ir kt.) srityje. Atvirkščiai, kaip rodo anksčiau aptartų anketinių tyrimų duomenys, eksperimentinių klasių moksleiviai žymiai giliau suvokė, pavyzdžiui, vokalinio muzikavimo bei pačio muzikos dalyko svarbą bei reikšmę;
- 2) EIM turi įtakos ne tik moksleivių meninių interesų formavimuisi, bet ir tiriamųjų kūrybiškumo vystymuisi;
- 3) muzikos klausymas ir po jo sekanti koloristinė raiška (kaip ir verbaliniai dialogai) gali tapti pedagogine priemone moksleivių asmens savybėms, dorinėms vertybėms diagnozuoti ir humanistiniams idealams pažinti;
- 4) taikant EIM muzikiniams gebėjimams vystyti, buvo ne tik suteikiamos palankios sąlygos, bet ir ugdomas moksleivių muzikalumas, kurio pagrindinis bruožas – tai galimybė emociškai reaguoti į muziką, jos (muzikos), kaip tam tikro turinio išgyvenimas, girdėjimas ir jautimas, muzikinių gebėjimų kompleksiskumas (B. Teplovas 1961).

IŠVADOS

1. Žymiausių pasaulio muzikinio ugdymo metodų bei koncepcijų analizė, atlikta kai kurių filosofinių sistemų kontekste, įrodo:
 - apskritai emocinio prado svarbą pedagoginiame procese;
 - pastarojo (emocinio prado) deficitą nūdienos pasaulio švietimo turinyje bei dėstomų dalykų (taigi, ne vien tik Lietuvos ir Muzikos) programose.
2. Paritetinis emocinio prado išryškinimas ugdymo procese yra įmanomas ir efektyvus taikant Emocinio imitavimo metodą (EIM) bei integruojant K. Stanislavskio aktorinio meistriškumo sistemos principus.

3. Kompetentingas naujo metodo naudojimas yra ganėtinai universalus ir efektyvus. Eksperimentinio tyrimo rezultatai liudija, jog EIM:
- reikšminga priemonė moksleivių neverbalinei kalbai ugdyti, valingų emocijų, ekspresijų pasireiškimui skatinti, taip pat dėmesingumui, kritiniam mąstymui, vaizduotei, emocijingumui bei kitiems psichikos komponentams ir gebėjimams puoselėti;
 - visa savo esme yra orientuotas vienam svarbiausių muzikalumo komponentų (kuris nūdienos muzikos pedagogikoje dažnai nėra deramai akcentuojamas) – emociniam jautrumui muzikos garsams – lavinti;
 - gali būti naudojamas visose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse ir įvairiose muzikinio ugdymo veikesnose (dainavimas, instrumentinis muzikavimas, muzikos klausymasis, ritmika, solfedžio ir k.t.), kartu atskleisdamas asmeninį ugdytinio požiūrį, jo dorinę poziciją, dvasinius be estetinius idealus;
 - vysto ugdytinių kūrybinius gebėjimus (artistiškumą, išraiškingumą ir pan.), jų asmenines būdo savybes (iniciatyvumą, pasitikėjimą savo jėgomis, dispuoto kultūrą, aiškią minčių sklaidą, empatinius gebėjimus ir t.t.), daro teigiamą poveikį auklėtinių asmenybės raidai;
 - sudaro palankias prielaidas paritetiniais pagrindais subalansuoti pagrindinių pedagoginių tikslų – pažintinių (mokomųjų), psichomotorinių (lavinaujamųjų) ir auklėjamųjų (emocinių) – santykį ugdymo procese, tuo išryškindamas akademinės muzikos pranašumus kitų jos žanrų atžvilgiu ir, kas ypač svarbu, aktyvindamas ugdytinių interesų formavimąsi pedagogui pagaidautina linkme;
 - dėka moksleivių sąmonėje gilėja visų meninių epochų muzikos suvokimas, didėja akademinio žanro ir dėstomo dalyko visuomeninė reikšmė, išauga mokytojo prestižas ir autoritetas.
4. Tyrimo rezultatai liudija, kad EIM, paritetiniais pagrindais išryškindamas emocinį muzikos pradą, sudaro tinkamas prielaidas moksleivių (o kartu – ir tautos) muzikinei kultūrai plėtotis bei vystytis.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto mokslinio bei teorinio tyrimo duomenimis, Emocinio imitavimo metodą galima rekomenduoti pedagogams, muzikinio ugdymo procese siekiantiems racionalaus ir jausminio pradų vienovės. Jį naudojant, atsiranda objektyvios prielaidos Muzikos meno ugdymo turinio ir proceso vertybiniais aspektams moksleivių sąmonėje atskleisti ir įsitvirtinti. Siekiant šio tikslo, rekomenduojama:

- emocinį imitavimą naudoti *visose muzikinės veiklos formose* (dainavimas,

muzikos klausymasis, ritmika, solfedžio ir kt.), nes tai leidžia pasiekti pažintinių, psichomotorinių ir emocinių tikslų paritetą muzikinio ugdymo procese;

- sąveikauti su muzikos kūrinium ar muzikine miniatiūra kaip *subjektas su subjektu*, t. y. muzikos klausymą ar kitų veiksenų bei etiidų procesą aktyvizuojantys klausimai (užduotys) privalo turėti „menamą (*quasi*) herojų“, kurio „dalyvavimas“ ugdymo procese padeda moksleiviams eksponuoti asmeninius potyrius;
- emocines užduotis, kurios yra moksleivių išraiškiningumo, asmeninio artistiško meninės įtaigos ir pan. gebėjimų lavinimo priemonė, tikslinga realizuoti tada, kai ugdymo procese pažintiniai ir psichomotoriniai tikslai didesne dalimi *jau* yra įvykdyti;
- skirti dėmesio doriniam disputui, kuris muzikinio ugdymo metu pedagogui sudaro prielaidas ne tik moksleivius mokyti, bet ir juos *auklėti*, t.y. nagrinėti įvairiems amžiaus tarpsniams aktualias problemas, formuoti dorinio vertinimo kriterijus, idealus, įsitikinimus, vertybes;
- pradiniam Emocinio imitavimo metodo taikymo etape *pats pedagogas* privalėtų rodyti kūrybinį aktyvumą, demonstruodamas muzikinės veiksenos ar kūrybinės užduoties atlikimo pavyzdį, t. y. nelaukdamas, nesitikėdamas ir nereikalaudamas tik vienpusės ugdytinių iniciatyvos;
- muzikos kūrinių, muzikinių miniatiūrų bei kūrybinių etiidų suvokimą *objektyvizuoti, integruojant* į ugdymo turinį kitas meno rūšis (dailė, poezija, teatras, architektūra ir k.t.), jų pagalba aktyvinant moksleivių emocinę raišką, įtaigą, mimikos ir pantomimos ekspresyvumą, – neverbalinės komunikacijos pagrindą;
- pamokoje naudoti *grupinio darbo* metodus, kurie optimaliai aktyvina moksleivius, sudaro tinkamas prielaidas jų savirealizacijai, o kartu – emocinei raiškai ir empatijai ugdyti, kūrybiniam rezultatui demonstruoti.

AUTORĖS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

1. Navickienė L. Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje: moksleivių asmenybės diagnostikos galimybės // *Pedagogika. Mokslo darbai*. 40.– Vilnius, 2000.
2. Navickienė L. Emocinio imitavimo metodas – muzikinio ugdymo bendro lavinimo mokykloje optimizavimo priemonė. // *Pedagogika. Mokslo darbai*. 41.– Vilnius, 2000.
3. Navickienė L. Integracinis ugdymas: muzikos ir dorinio auklėjimo sąveika // *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: III tarptautinės mokslinės konferencijos tezės*. – Vilnius, 1996. – p. 302-307

4. Navickienė L. Muzikos ir dorinio auklėjimo sąveika pamokoje // Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: integracijos galimybės ir problemos: III respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės / [ats. red. A. Piličiauskas]. – Kaunas, 1996, balandžio 22-24d. – p. 15-16
5. Navickienė L. Muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: Lietuvos ir užsienio šalių tendencijų lyginamoji analizė // Muzikos kultūros situacija nepriklausomoje Lietuvoje. II sesija. Lietuvos muzikinio švietimo sistema: padėtis ir perspektyva: tarptautinės mokslinės praktinės konferencijos tezės. – Vilnius: Margi raštai, 1997, lapkričio 29d. – p. 285-288
6. Navickienė L. Emocinio imitavimo metodas – vertybių santykio pamokoje optimizavimo priemonė // Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: vertybių prioritetų problema: IV respublikinės mokslinės praktinės konferencijos, skirtos Lietuvos mokyklos 600 m., tezės. – Klaipėda, 1997, balandžio 23-25d. – p. 35-37
7. Navickienė L. Emocinio Imitavimo Metodas ir dalykų integracijos galimybės pamokoje // Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių: II mokslinė praktinė konferencija. – Vilnius: Vilniaus Dailės akademijos I-kla, 1998, vasario 6-7d.
8. Navickienė L. Emocinio Imitavimo Metodas ir popamokinės muzikinės veiklos galimybės // Muzikinio ugdymo dabartis ir perspektyvos: mokslinės konferencijos tezės. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1998, – p. 59-64

SUMMARY

Topicality of the work. The importance of education of a citizen who is able to base his life on common human values, to adapt himself in the changeable society and to think critically is emphasized in the conception of Lithuanian education (Landmarks of Lithuanian education, 1999). This is essential in music teaching, because the educational content of this subject (as no one else) has an alternative, e.g. the urgent things, mass media contrast popular, youth's favourite music, which doesn't need any efforts in understanding, with academic genre. For the student who has been listening to modern light genre from childhood and his music taste has been developed in that way the intonations of serious music will be too difficult and strange.

Observations and other empiric researches made by scientists (A. Piličiauskas 1984; 1990; 1992; 1998; Z. Rinkevičius 1993; 1998 and others) testify the lack of students interested in academic music, low importance of the subject, need for playing music and in that way to develop their musical abilities.

A lot of famous Lithuanian scientists (E. Balčytis 1993; 1999; P. Daugaravičius 1986; S. Jareckaitė 1993; A. Katinienė 1994; 1998; J. Kievišas 1998; 1999; Z. Marcinkevičius 1994; 1999; A. Piličiauskas 1984; 1985; 1998; 1999; Z. Rinkevičius 1993; 1998; E. Velička 1995; 1997 and others) pay a lot of attention to the development of students' musical culture and to the emerged problems. They have made a valuable contribution to solving these questions.

There are plenty of valuable theoretical conclusions and methodical recommendations in the works of foreign authors (E. J. Dalcrose 1921; 1922; 1930; E. Gordon 1980; 1994; Д. Кабалевский 1976; 1977; Z. Koday 1947; 1952; 1954; 1957; C. Orf 1967; 1976; Sh. Suzuki 1982; 1983 and others).

On the basis of analysis of already mentioned and other (P. Daugaravičius 1999; J. Kievišas 1998; Z. Rinkevičius 1999; A. Katinienė 1998) domestic and foreign scientists' works the conception of *musical culture* (MC) is presented in this dissertation research. According to the author's opinion it could be perceived as a general aim of musical education where unity of personality and *musical experience* (ME1 – ear sensation, knowledge and abilities and *musical need* MN2) of society, e.g. wish to interact with music, to take part in musical expression, is especially emphasized (MC= ME1+MN2).

Whereas the first component of musical culture – musical experience – is intensively cherished during music lessons in secondary schools (already mentioned works of E. Balčytis, P. Daugaravičius, J. Kievišas, Z. Marcinkevičius, A. Piličiauskas, Z. Rinkevičius, E. Velička and others), the formation of musical need, to our opinion is being accomplished less efficiently. It should be noted that the mentioned authors (E. Balčytis, P. Daugaravičius, S. Jareckaitė, J. Kievišas, Z. Marcinkevičius, A. Piličiauskas, Z. Rinkevičius, E. Velička and others) did not have the task to analyse the features of students' musicality in music lessons or the possibilities of its development. That is why, the author's presented Method of Emotional Imitation has to be understood as a way of optimization and renovation of already existing educational systems.

THE AIM OF THE RESEARCH. To substantiate the Method of Emotional Imitation, to carry out the research and to check its efficiency in development of students' musical culture.

THE TASKS OF THE RESEARCH.

1. To fulfil the analysis of special scientific and methodical literature.
2. To substantiate the application of the Method of Emotional Imitation in the process of musical education theoretically.
3. To investigate the influence of the Method of Emotional Imitation on the improvement of students' music interpretation and other musical abilities, on the development of interests.

4. To fulfil the pedagogical experiment, which could corroborate the hypotheses, its significance and perspectives of its practical usage.
5. To present theoretical deduction and methodical recommendations.

THE OBJECT OF THE RESEARCH. The possibilities of putting the method of emotional education into practice by activating the students' musical education. *The Method of Emotional Imitation (MEI) is a method to stimulate students' musicality and musical abilities and self-education, by imitating the content of emotional intonations of work or the content of the imaginative hero's experience, aroused by integration of other kinds of art.*

HYPOTHESIS. By usage of the MEI and exposing the emotional origin of music it is possible:

- to develop the deeper understanding of music of all cultural epochs;
- to coordinate all components of development of musicality and educational content;
- to develop non-verbal communication by stimulating the creation of volitional emotions, expressions;
- to find out and develop students' moral attitude, empathy, aesthetically ideal with help of different musical factors.

THE NOVELTY OF THE SCIENTIFIC WORK AND PRACTICAL IMPORTANCE OF THE RESEARCH. The following aspects show the novelty of the research:

1. Theoretically based and in practice approved new educational method (MEI), which approves the value of emotional aims in educational process.
2. The presenting of the new conception of students' musical culture as a general aim of musical education.
3. The well-founded possibilities to prove and to realise the musical factors during lessons for personal and social importance.

The MEI as a way of optimization of the educational process in the complex with other artistic means develops students' musicality more efficiently, increases their interest in music, cultural and artistic heritage of society, allows to present the traditional educational content in a new way. MEI gives students possibility to show their feelings and to adapt the principles of humane pedagogics. The teacher has possibility to get acquainted with his/her students better, to diagnosticate features of developing personality. Optimization of lesson's functionality, increasing teacher's prestige correspond to the main regulations of educational reform.

PROPOSITIONS FOR DEFENCE.

1. The MEI is an effectual means which stimulates students' cognitive activity, optimizes learning, raises educational influence of lesson's content.
2. Emotional imitation and its raised demands are very important precondi-

tion in usage of this new method, which help to co-ordinate the aims (cognitive, developmental, emotional) of educational process.

3. Emotional imitation of musical factors is an effectual means of students' development of musicality, of raising learning motivation and formation of musical culture (musical interest and musical need).
4. Harmonizing of educational content, e.g. increasing of cognitive, developmental and emotional means in educational process creates appropriate conditions to form students' musical culture.
5. Interaction between musical abilities and emotionalism is a precondition to form students' musicality.
6. Musical culture (MC) is a sum of musical experience (ME1) and musical need (MN2).

THE STRUCTURE AND VOLUME OF THE DISSERTATION. The structure of this work contains: preface, three parts, conclusions, recommendations, the list of literature and appendixes of the research facts. The dissertation is written in Lithuanian, the summary is written in Lithuanian and English.

METHODS OF THE RESEARCH.

- I. Theoretical: the analysis and study of philosophical, psychological, musicological, pedagogical and other literature related to the theme of the work, the documents of education's and school reform, the educational programmes for secondary schools, manuals of music and methodical literature, which possibly provides to open the methodological basis of the problem under research, to compare the conclusions drawn by previous researchers drawn conclusions with the results of this research.
- II. Empirical: fixing of musical abilities, which helps to open the changes in students' sense for rhythm, air for melody and mode, tests and questionnaires (see dissertation).
- III. Methods of mathematical analysis: plane, columnar diagrams, the processing of received information by graphic, percental, points' analysis, the methods to ascertain reliability of information and its importance.

The first part of the dissertation „*Theoretical fundamentals for methods of emotional education*“ consists of three parts.

In the first chapter „*General psychological principles of optimisation of educational methods*“ on the basis of the main principles of humanistic pedagogics, existentialism, pragmatism, perennialism, idealism and other pedagogical conceptions their attention to emotional and artistic expression is exposed. This predetermined the main musical regulations of the new method (MEI), which influenced the main principles of the Method of Emotional Imitation.

In the second chapter „*Expansion of the musical educational methods in edu-*

ational institutions: world-wide and Lithuanian experience“ it is written that the Lithuanian (E. Balčytis, A. Piličiauskas) and foreign (E. J. Dalcrose, E. Gordon, Z. Koday, Д. Кабалевский, С. Orf, Sh. Susuki) authors of conceptions of musical education have acknowledged the importance of emotions in educational process. That is why a premise can be made: the principles of these well-known authors, who did not have the aim to create the method for development of emotions, but acknowledged, as it has already been mentioned, the importance of emotions, can be renewed (see dissertation).

In the third chapter „*The importance of emotional expression for the students’ musical culture*“ the history of the conception of culture is briefly reviewed, its structure is investigated, the schematic picture is presented, musical culture, the structure of aesthetical emotions (volitional and not volitional) is analysed, the importance of consciously expressed emotions is emphasised (C. Izard, 1971). Further, on the basis of the presented information the *musical culture* (MC) is defined, as a unity of *musical experience* (ME1), i.e. knowledge, abilities and *musical need* (MN2), i.e. wish to interact with music, take part in musical expression (MC = ME1 + MN2).

The second part „*The method of emotional imitation*“ consists of three chapters and five sections.

In the first chapter „*Conception of the method of emotional imitation*“ MEI is reviewed in the context of teaching and learning methods (L. Jovaiša, J. Vaitkevičius 1989). There are found elements of the aspects of all three method groups there (informative, practical-operative and creative). In this chapter there is noticed lack of students’ musical culture, methodics of development of spirituality (A. Piličiauskas 1984, 1998; Z. Rinkevičius 1993), there is showed importance of ability to model one’s states-moduses (E. Назайкинский 1972), there is emphasized heterogenous, for example, sensation of musical rhythm, nature of two kinds – motor and emotional (Б. Теплов 1961) and interconnection of emotional components (C. Izard 1971). There are also presented the main moments of К. Станиславский’ system of theatre mastery and actor’s education, which were applied in the MEI. *It is recommended at the beginning of musical education to develop students’ musicality, artistry and expression with help of different musical factors, when the states are imitated emotionally.* The scheme of such educational process could be: musical factor → emotional imitation → musicality → expression → ability to express free. Later on using the method of physical action by К. Станиславский, the ability to express freely by feeling can be gained (for further information about possible integration of К. Stanislavskis’ system and musical education see dissertation).

The second chapter of part two „*The Method of Emotional Imitation in different musical forms and group expression*“ consists of five sections: 2.2.1. *Sol-fa*,

2.2.2. *Rhythm*, 2.2.3. *Vocal playing music*, 2.2.4. *Instrumental playing music*, 2.2.5. *Group creative expression*. In every of them there are discussed sense, purpose, possibilities of integration with other arts, subjects or educational methods, investigated its formation aim (aspiration of students' personal freedom, suggestion, expresasion), presented concrete examples.

In the third chapter of part two „*Listening to music: possibilities of integration in listening regulations*“ there are investigated the ways to organize the process of listeneng to music, presented the methodology to organize the listening regulations (LR), showed twenty-five LR integrastions and observations of practical applying, presented the ways to achieve obtained results. In this part there is discussed the mechanism to apply the method of emotional imitation, its contact with other kinds of art. The system of musical education during the lesson is showed schematically (see dissertation).

The third part „*The method of Emotional Imitation and students' musival culture*“ consists of four chapters and three sections.

The first chapter „*The results of pedagogical experiment and their analysis*“ reviews the information about five questionnaires in cotrol and experimental groups. The first and the second questionnaires are granted to establish the perception of importance of music lessons in the early (April, 1990) and later (October, 1997) learning stage, the third - to investigate the influence of creativity on development of students' personality (April, 1997), the fourth (October, 1997) and the fifth (April, 1999) - to analyse the artistic interests (see dissertation).

In this chapter to illustrate the experimental and traditional educational content there are presented the conspects of corresponding (experimental and traditional) lessins, were counted units of educational intentions (UEI is a term of A. Piličiauskas), were indicated to groups ascribed theoretical and practical tasks, motor and emotional aims and students' activity (N. Gage, D. Berliner 1994). There was also detailed UEI counting plan of experimental lesson, which shows the possibility of alternative musical education, its aim is to form students' artistic experience in consciousness level, when experience has parity meaning at the lesson. There are presented the main, for realising of such educational strategy indispensable conditions and rules (see dissertation).

From the information of the questionnaires follows that:

- 1) taking part in after school musical activities (hobby groups, song companies, choir) is not the main precondition, as it is quite often asserted, to raise the prestige of music subject or to form artistic, musical interests of students;
- 2) MEI increases the importance of visual factor and its influence on music perception, that is why it can be thought about its positive influence on

attendance at concerts of academic genre: the students of both control groups considered the suggestion of the general sense and performer's face to be of low importance (7b - 15,4%; 9b - 10,5%; 11c - 5,0%; 1a - 13,0%; 3b - 16%), while the students experimental group valued the importance of these factors highly (7b - 41,1%; 1H - 43,5%; 3H - 40,0%);

- 3) The versatility of aims raised in the educational process conditions harmony of educational content and has influence on development of students' feelings and spirituality.

The second chapter of part three „*The questionnaire research of practical applying of the Method of Emotional Imitation*“ reviews the results of anonymous questionnaire, where 77 music teachers from the whole republic took part in (March, 1997 - Naujoji Akmenė; June, August, 1998 and June, 1999 a series of lectures on the theme of the research was read in the institute of teachers' qualification in Lithuania (ITQL). Teachers, on the basis of the pedagogical experience, evaluated the MEI benevolently: nobody had any doubt or negative opinion; 43,4% thought that this „method must be used“; 56,6% asserted that it is „useful to put it into practice“; 30,7% believed that MEI induces students „sensitiveness, sincerity“; 20,8% - „emphasizes profit of the lesson“; 17,4% - „develops creativity“; 31,7% - „develops students' personal features of character“. Some pedagogues presented their own extra evaluations of MEI: „stimulates emotional „opening“, creativity, expression, initiative“, „this method helps to learn the students better“ and others (see dissertation).

The third chapter „*The peculiarity of change of students' musical culture*“ consists of three sections: 3.3.1. „*Diagnostics of rhythm sense*“, 3.3.2. „*Diagnostics of development of ear for melody*“, 3.3.3. „*Diagnosis of development of ear for mode*“. There are showed the conditions to form an experimental group in a popular testing way (Б. Теплов 1961), detailed five questionnaires of research of musical abilities, compared their results. After summarizing the results of this research an obvious raise of rhythmic sense, ear for melody, mode and musical memory can be stated. The indices of investigated musical factors in experimental groups have grown from 1,1% to 32,6% (from 7b to 1H forms) and from 3,3% to 41,8% (from 1H to 3H forms) in school years. The high per cent of the fifth task, sense for mode (in 7b 68,4% students were evaluated with 3 points, in 1H(E) - 80%, in 3H(E) - 83,3%) shows that recognition of mode's changes connected to intensity of musical image, where emotionality takes a weighty place, testify the obvious level of musicality of research people in experimental groups (see dissertation).

The fourth chapter of part three „*Diagnostics of person's originality with help of coloristical expression*“ investigates extra possibilities to show the educational function of music and to exploit it. It was established that the student's tempera-

ment (introversion, extroversion and others), his lively imagination, the developmental level of artistic abilities, creativity, peculiarity of contact with surroundings, prevalent emotional or logical origin, the general feeling state etc. „penetrate“ into musical perception and its coloristical expression of influence on personality, i.e. that gives possibility to test some students' qualities of personality, features of character. Further there is discussed the way to organize this process of diagnosis, presented testing information of control group, showed classification of 11 types of personality (see dissertation).

According to the information presented in part three it can be asserted that:

- 1) by applying the MEI and by treating the development of musical abilities as a means to develop students' artistic and creative capacities and emotional expression, the research students' possibilities for self-expressing do not suffer in the field of musical factors (sol-fa, sense for rhythm, vocal music and others); on the contrary, according to the information of the questionnaires, the students of the experimental forms have understood much more deeply, for example, the meaning and importance of music subject itself;
- 2) MEI has influence not only on formation of students' artistic interests, but also on development of creativity of research students;
- 3) listening to music and the following coloristical expression (as well as verbal dialogues) can become a pedagogical means to diagnose students' personal features, moral value, to learn humanistic ideals;
- 4) by applying the MEI to development of musical abilities, there were not only given favorable possibilities, but also developed students' musicality, its main feature was possibly to react to music emotionally experience of its (music's) content, hearing and feeling, complex of musical abilities (Б. Теплов 1961).

Conclusions

The analysis of the most eminent world-wide methods and conceptions of musical education, made in context of some philosophical systems, proves:

- the importance of emotional origin itself in pedagogical process;
 - deficiency of emotional origin in educational content of nowadays world and programs of taught subjects (not only Lithuanian and Music).
1. Exposure of parity emotional origin in educational process is possible and efficient by involving the Method of emotional education and by integration the principles of K. Stanislavskis' system of actor's mastery.
 2. Competent usage of the new method is quite universal and efficient. The results of the experimental research show that MEI:
 - is a valuable means to develop students' non-verbal speech, to induce

display of expression, also to cherish attention, critical way of thinking, imagination, emotionality and other components and abilities of mentality;

- to the whole its essence it is orientated to develop one of the most important musical components (which in nowadays music pedagogics is not emphasised properly) – emotional sensitiveness to music sounds;
 - can be used in all secondary school forms and different educational factors (singing, instrumental playing, listening to music, rhythmic, sol-fa and others), at the same time showing personal students' attitude, their moral position, emotional and aesthetical ideals;
 - develops students' creative abilities (artistry, expression and others), their personal features of character (initiative, trust in their own strength, culture of debate, clear dispersion of thoughts, empathic abilities and others), makes positive influence on development of students' personality;
 - makes favourable conditions to balance relation of main pedagogical aims – cognitive (teaching), psychomotorical (developing) and educational (emotional) – in educational process, showing advantage of academic music in comparison with other genres and, what is especially important, forming of students' interests into the teachers wished direction;
 - the understanding of music of all epochs becomes deeper, the social importance of academic genre and taught subject becomes greater, the prestige and authority of teacher increases in student's mind.
4. According to the results of the research MEI, by emphasising emotional origin of music on parity basis, makes favourable conditions for expansion and development of students' (and nation) musical culture.

Recommendations

According to the information of the scientific and theoretical research, Method of Emotional Imitation can be recommended for teachers in the process of musical education, who seek for unity between rational and emotional origins. This makes possible to open and consolidate valuable aspects of Music art, educational content and process in students' mind. For this aim it is recommended:

- to use emotional imitation in all forms of musical activity (singing, listening to music, rhythmic, sol-fa), because it helps to reach parity of cognitive, psychomotoric and emotional aims in the process of musical education;
- to interact with music work or music miniature as a subject with a subject, i.e. the questions (tasks) making active the process of listening to music or other forms and etudes have to have „imaginary (quasi) hero“, whose „attendance“ in educational process helps students to show personal experience;

- to realise emotional tasks, which are means of development of students' abilities: expression, personal artistry, artistic suggestion and other is purposeful only then, when cognitive and psychomotorical aims in educational process are already fulfilled to the bigger part;
- to pay attention to moral dispute, which gives possibility for teachers during musical education not only teach students but also educate them, i.e. to solve problems urgent for different age periods, to form criteria for moral education, ideals, confidence, valuable things;
- in the beginning of usage of the Method of Emotional Imitation the teacher himself should show creative activity, by demonstrating examples of musical activity or performing a creative task, i.e. without waiting, hoping or demanding initiative only from students' side;
- to make objective understanding of music works, musical miniatures creative etudes, by integrating the other kinds of art into educational content (art, poetry, theatre, architecture and others), to make active students' emotional expression, suggestion, expressiveness of mimic and pantomime – basis of non-verbal communication;
- to use the method of team work during lessons, which makes students optimally active, gives possibilities for their self-realisation, and also to develop emotional expression and empathy, to demonstrate creative results.

PADEKOS

Nuoširdžiai dėkoju darbo vadovei prof. habil. dr. Albinai Katinienei už rūpestingą vadovavimą, didaktinius patarimus ir didelę kantrybę.

Ačiū doktorantūros komiteto nariams – prof. habil. dr. Eduardui Balčyčiui, prof. habil. dr. Juozui Uzdilai, prof. habil. dr. Leonidui Melnikui ir doc. dr. Zenonui Marcinkevičiui už palaikymą ir vertingas dalykines konsultacijas.

Dėkoju universiteto mokslo skyriaus darbuotojams, o ypač vedėjai – prof. habil. dr. Manefai Miškinienei už nuoširdžias konsultacijas, organizacinius patarimus bei globėjįšką dėmesį.

Ačiū Muzikinio ugdymo katedros kolektyvui, ypač katedros vedėjui Jeronimui Židkevičiui už palaikymą ir geranoriškumą.

Nuoširdžiai dėkoju tėveliui bei šeimos nariams už visokeriopą paramą, pagalbą, pasitikėjimą ir sudarytas darbo sąlygas.

Lolita Jolanta Navickienė

LOLITA JOLANTA NAVICKIENĖ
EMOCINIO IMITAVIMO METODO TAIKYMAS UGDANT
MOKSLEIVIŲ MUZIKINĘ KULTŪRĄ

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Tir. 50 egz. 1,75 sp. l. Užsak. Nr. 20

Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-2034 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-2009 Vilnius

Kaina sutartinė